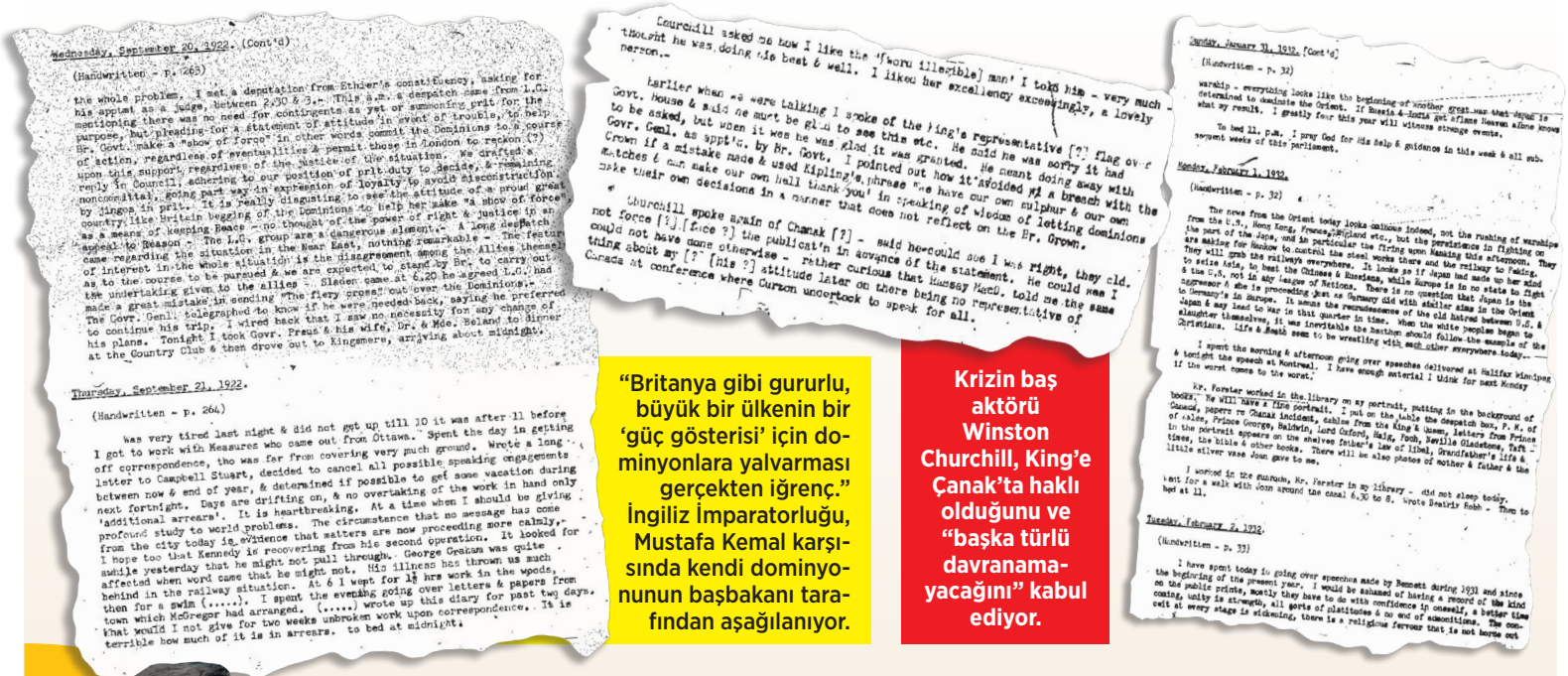
Milliyet
BASINDA GÜVEN
www.milliyet.com.tr
ISSN 0540-0410
29 Ekim 2026 Perşembe
Satış fiyatı 20 TL

29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI Kutlu Olsun

Cumhuriyete giden yolda

104 YIL SONRA ÇIKAN SIR

Kanada Ulusal Arşivi'nden çıkan ve Türk basınında ilk kez yayımlanan bu belgeler, Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün tek kurşun atmadan İngiliz hükümetini nasıl düşürdüğünü ve Kanada'nın bağımsızlık yolunu nasıl açtığını gösteriyor

"Britanya gibi gururlu, büyük bir ülkenin bir 'güç gösterisi' için dominyonlara yalvarması gerçekten iğrenç." İngiliz İmparatorluğu, Mustafa Kemal karşısında kendi dominyonunun başbakanı tarafından aşağılanıyor.

Krizin baş aktörü Winston Churchill, King'e Çanak'ta haklı olduğunu ve "başka türlü davranamayacağını" kabul ediyor.

EFE SIVIŞ
Princeton Üniversitesi Yakın Doğu Araştırmaları Bölümü misafir öğretim üyesi.

»Asker gönderin talebi

İstanbul, Çanakkale, Trakya hâlâ işgal altındaydı. Başbakan Lloyd George ve Sömürgeler Bakanı Churchill, 15 Eylül'de İngiliz Parlamentosu'nu toplamadan, Bakanlar Kurulu kararıyla Mustafa Kemal'e karşı savaşı göze aldı. Aynı gün beş dominyona, Kanada, Avustralya, Y.Zelanda, G. Afrika ve Newfoundland'e gizli telgraflar gitti: "Çanakkale için asker gönderin."

»Türkler'in şakası yok

Türk ordusunun ilerleyişi karşısında müttefikler 23 Eylül'de Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ı bıraktı. 29 Eylül'de Londra, İstanbul'daki işgal komutanı General Harington'a ültimatom emri verdi: Türkler Çanak çevresinden çekilmezse İngilizler ateş açacak, yani savaş başlayacaktı. Harington emri Türk tarafına iletmedi. Sahadaki gerçeği görüyordu: Türkler'in şakası yoktu.

»Oyalama taktiği uyguladı

Kanada Başbakanı King, çağrıya ilişkin Londra'ya yanıtında ustaca bir oyalama taktiğiyle açıkça "hayır" demedi; kararı Parlamento'ya bıraktı ve ve Parlamento'yu hiç toplamadı. Avustralya Başbakanı Hughes da 20 Eylül'de Londra'ya oldukça sert bir telgraf çekerek, "Türkiye zayıf diye ona haksızlık edilmesine ortak olmayacağız" dedi.

»Yıllar sonra hak verdi

11 Ekim'de Mudanya Ateşkesi imzalandı. Lozan'ın yolu açıldı. 19 Ekim'de İngiltere Başbakanı istifa etti. Winston Churchill önce bakanlığı, sonra da milletvekilliğini kaybetti. Kanada; 1923'te ABD ile yaptığı balıkçılık antlaşmasını ilk kez İngiliz imzası olmadan kendisi imzaladı, 1931'de İngiltere ile eşitliğini yasalaştırdı. Yıllar sonra Churchill bile King'e hak verdi. »13'te

TÜRK DÜNYASI ANKARA'DA BULUŞUYOR

Cumhurbaşkanı Erdoğan, resmi ziyaret için Türkiye'ye gelen Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev'i önce Ankara Havalimanı'nda ardından Beştepe'de törenle karşıladı. YAVUZ ÖZDEN

»Millet Ormanı açılacak

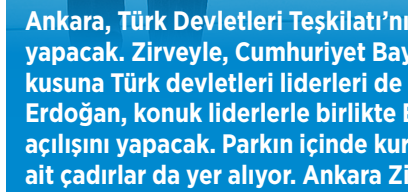
Ankara, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 13. zirvesine ev sahipliği yapacak. Zirveyle, Cumhuriyet Bayramı'nın 103. yıl dönümü coşkusuna Türk devletleri liderleri de ortak olacak. Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuk liderlerle birlikte Beştepe Millet Ormanı'nın açılışını yapacak. Parkın içinde kurulan TDT obasında 8 ülkeye ait çadırlar da yer alıyor. Ankara Zirvesi'yle, teşkilatın dönem başkanlığı Türkiye'ye geçecek. »ASLIHAN ALTAY KARATAŞ 14'te

Mısır'a deniz anlaşması çağrısı

Milli Savunma Bakanlığı (MSB), Libya ile imzalanan anlaşmanın Türkiye'nin bölgedeki yaklaşımını destekleyen önemli bir mesaj olduğunu bildirdi. Bu çerçevede, Mısır ile de karşılıklı menfaatler doğrultusunda Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin anlaşma imzalamaya hazır olunduğu vurgulandı. »15'te

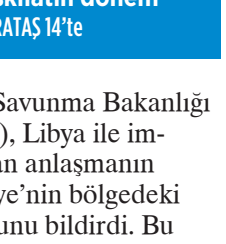
EMEKLİDE YAŞ TEK KRİTER OLMAYACAK

Hazırlıkları süren yeni düzenlemeyle birlikte, emekli aylıklarına kademeli olarak 10-15 puanlık bir refah payının eklenmesi halinde, emeklilerin ocak ayı artışı yüzde 20-25'e gelecek. Verilecek refah payında ise tek kriter yaş olmayacak. Hanedeki toplam gelir, evdeki çalışan-işsiz durumunun da refah payı oranında belirleyici olması bekleniyor.

»MİTHAT YURDAKUL 9'da

Sarıgül'e cinsel saldırı suçlaması

YENİ PARTİ Erzincan Milletvekili Mustafa Sarıgül'ün koruması Beşir Ömer Demir, 2021 yılından itibaren Sarıgül'ün cinsel saldırılarına maruz kaldığını öne sürdü. Demir, korktuğu ve ailesine zarar verilebileceğini düşündüğü için uzun süre şikayetçi olmadığını savunarak, "Mustafa Sarıgül'ün tarafıma yaşattığı cinsel saldırılar kendi rızam ile gerçekleşmedi" dedi. »15'te

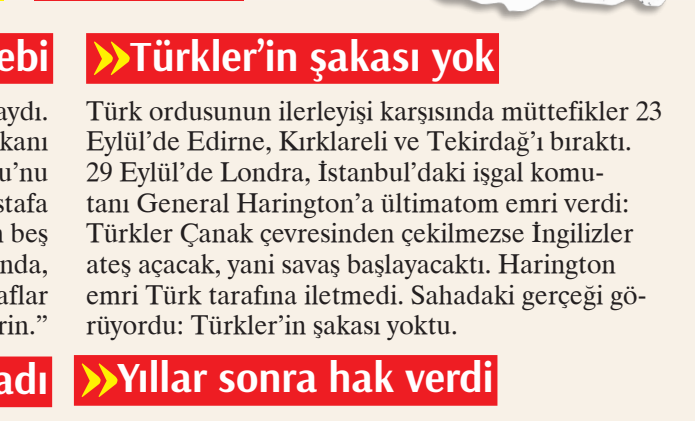
SIRA SİYASİ SAVAŞTA

İsrail'de seçimler geride kaldı ama ülkenin siyasi geleceği hâlâ belirsiz. Başbakan Netanyahu iktidarını sürdürmenin yollarını ararken, İsrail'in önünde üç seçenek bulunuyor: Arap partilerin desteğiyle kurulacak bir azınlık hükümeti, Netanyahu ile rakiplerinin uzlaşacağı bir birlik hükümeti veya yeniden seçim. İlk seçenek giderek zorlaşırken diğer ikisi siyasi mücadelenin merkezine yerleşiyor. »8'de

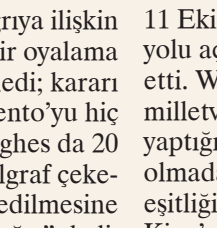
NTV programcısı Mete Çubukçu, İsrail seçimlerini izlemek için Kudüs'te.

İspanya'da hızlı tren faciası

İspanya'da Madrid'den Sevilla'ya giden devlet demiryolu şirketine ait hızlı tren, Urda istasyonu yakınlarında durmakta olan özel bir şirkete ait trene arkadan çarptı. Vagonlar raydan çıkıp devrilirken, iki trendeki 544 yolcudan en az 68'i yaşamını yitirdi. Kazaya verilen yanlış hareket emrinin yol açtığı öne sürüldü. »11'de

Seçimi kaybetti ABD'ye kaçtı

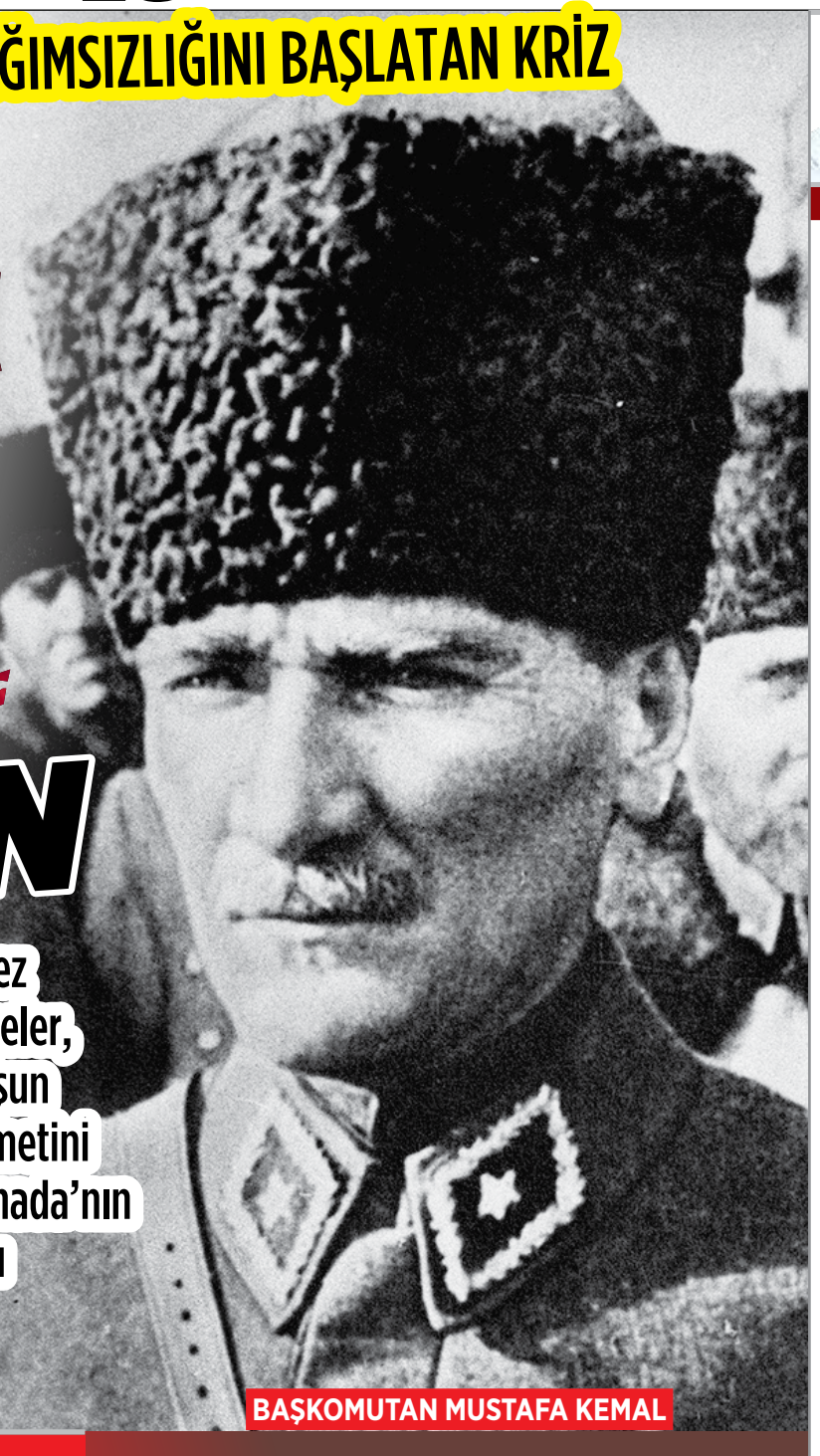

Brezilya'da devlet başkanlığı seçimini kaybeden Senatör Flavio Bolsonaro'nun, hakkındaki yurt dışına çıkış yasağına ve pasaportunun iptaline rağmen eşi ve iki kızıyla kara yoluyla önce Arjantin'e geçtiği, buradan da özel uçakla Ekvador üzerinden ABD'ye kaçtığı bildirildi. Bolsonaro hakkında kara para aklama iddialarına ilişkin soruşturma devam ediyordu. »8'de

İNGİLİZ HÜKÜMETİNİ DÜŞÜREN, KANADA'NIN BAĞIMSIZLIĞINI BAŞLATAN KRİZ

MUSTAFA KEMAL'in GÖRÜNMEYEN ZAFERİ

Türk basınında ilk kez yayımlanan bu belgeler, Mustafa Kemal'in tek kurşun atmadan bir İngiliz hükümetini nasıl düşürdüğünü ve Kanada'nın bağımsızlığına giden yolu nasıl açtığını gösteriyor

BAŞKOMUTAN MUSTAFA KEMAL

Doç. Dr. Efe Sıvış
Princeton Üniversitesi Yakın Doğu Araştırmaları Bölümü Misafir Öğretim Üyesi

Ottawa Nehri'ne bakan Kanada Ulusal Arşivi'nde sayfalar bir bir akıyordu. Her karenin kenarında aynı damga: "Public Record Office, London. C.O. 532/210." Bir yanda İzmir'den Çanakkale'ye yürüyen Mustafa Kemal, bir yanda Londra'da Churchill, öbür yanda Ottawa'da Kanada Başbakanı Mackenzie King. Üç adam arasındaki trafik, 104 yıl sonra saat saat önümdeydi. Gündüzleri arşivde, akşamları Parlamento'ya bakan tarihi Rideau Club'da çalıştım. King de, Mustafa Kemal'le olayıyla ilgili Londra hakkında en sert cümlelerini yazdığı 20 Eylül 1922'de öğle yemeğini aynı kulüpte yemişti.

Kurtuluş Savaşı'nı genellikle 9 Eylül 1922'de İzmir'de biten bir Türk-Yunan savaşı olarak anlatırız. Oysa asıl büyük sınav İzmir'den sonra başladı; karşıda bu kez Birinci Dünya Savaşı'nın galibi İngiltere vardı. Türk basınında ilk kez yayımlanan bu belgeler, Mustafa Kemal'in tek kurşun atmadan bir İngiliz hükümetini nasıl düşürdüğünü ve Kanada'nın bağımsızlığına giden yolu nasıl açtığını gösteriyor.

Winston Churchill

Mackenzie King

MECLİS'TEN KAÇIRILAN SAVAŞ

İstanbul, Çanakkale ve bugünkü Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ hâlâ işgal altındaydı. Başbakan Lloyd George ve Sömürgeler Bakanı Winston Churchill, 15 Eylül'de İngiliz Parlamentosu'nu hiç toplamadan, bir Bakanlar Kurulu kararıyla Mustafa Kemal'e karşı savaşı göze aldı. Aynı gün beş dominyona; Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Newfoundland'e gizli telgraflar gitti: **Çanakkale için asker gönderin.**

Londra ertesi gün çağrıyı basına da duyurdu; amaç, dominyonları kendi kamuoyları önünde sıkıştırıp oldubittiye getirmekti. King, İngiltere'nin Kanada'yı "Türklere karşı bir saldırıya" davet ettiğini Toronto Star'ın muhabirinden öğrendi. Günlüğüne şunu yazdı: **"Açıkçası beni sinirlendirdi. Emperyal oyunu oynamak için bilerek kaleme alınmış."** 17 Eylül'de Londra'ya bu durumun **"son derece mahcup edici"** olduğunu bildirdi.

CHURCHİLL'İN BLÖFÜ

18 Eylül'de Churchill, Kanada'ya "Mustafa Kemal komutasındaki Türklerin Avrupa'ya saldırma ihtimali" karşısında İngiltere'nin direnmeye karar verdiğini bildirdi. Oysa "Avrupa'ya saldırı" denen şey, Türk ordusunun kendi başkenti İstanbul'a ve kendi toprağı Edirne'ye dönmesiydi.

Blöfü Churchill'in kendisi ele veriyordu. Bir saat önce King'e gizlice şunu yazmıştı: "Ciddi bir savaş ihtimali yoktur." Londra'nın istediği, Mustafa Kemal'i korkutacak bir "bütün imparatorluk arkamızda" görüntüsüydü. Fakat korku diye bir şey Paşa'nın kitabında yazmıyordu. Kanada'nın gerekirse bir birlik göndereceğini açıklaması "tamamen yeterli" olacaktı. Ama bu bir tuzaktı: Bir kez verilen söz, savaş çıktığında Kanadalı askerleri Çanakkale'ye götürecekti.

KANADA'NIN CEVABI: KARAR PARLAMENTO'NUN

King 17 Eylül'de günlüğüne kararını yazmıştı: **"Parlamento toplanmadan hiçbir birlik gitmeyecek. Bu ülkeyi bir Avrupa savaşına daha sokmanın doğru olmadığına inanıyorum ve sonuna kadar direneceğim."** Ertesi gün Kanada, Londra'ya cevabını gönderdi: **"Kanada kamuoyu, Yakın Doğu çatışmasına bir birlik gönderilmeden önce Parlamento'nun onayını şart koşacaktır."**

Bu ustaca bir oyalama taktiğiydi. King açıkça **"hayır"** demedi; kararı Parlamento'ya bıraktı, Londra'ya **"bilgi beklediğini"** bildirdi ve Parlamento'yu bu mesele için hiç toplamadı. Tek bir Kanadalı asker Türkiye'ye doğru yola çıkmadı. Kanada'da İngiliz Kralı'nı temsil eden, Londra'nın atadığı Genel Vali Lord Byng o günlerde ülke içinde seyahatteydi. Kriz yüzünden başkente dönmesi gerekip gerekmediğini sorunca King **"hiç gerek yok"** dedi. Mesaj açıktı: **Savaş kararını Londra'nın valisi değil, Kanada'nın seçilmiş başbakanı verecekti.**

Kanada'da baskı ağırdı. Muhalefetteki Muhafazakârlar King'i İngiltere'ye sadakatsizlikle suçluyor, kiliseler **"Türk'ü öldürmek"** için savaş çağrısı yapıyordu. 20 Eylül'de Londra bu kez yalnızca bir destek açıklaması isteyince King günlüğüne şunu yazdı: **"Britanya gibi gururlu, büyük bir ülkenin, bir 'güç gösterisi' yapabilmek için dominyonlara yalvarması gerçekten iğrenç."** Üzerinde güneş batmayan İngiliz İmparatorluğu, Mustafa Kemal karşısındaki çaresizliği yüzünden kendi dominyonunun başbakanı tarafından aşağılanıyordu.

İroni açıktı: **Londra savaşı kendi parlamentosundan kaçırırken, Kanada "benim parlamentom karar verir" diyerek Londra'nın oyununu bozuyordu.**

104 YIL SONRA TÜRK BASININDA İLK KEZ

TELEGRAM from the Secretary of State for ... Colonies to the Governor General of Canada. (Sent 5.0 p.m. 18th September, 1922).

Clear the Line.

Following for your Prime Minister. Following for publication. Begins.

In view of the possibility that the Turks under Mustapha Kemal may attempt aggression upon Europe His Majesty's Government in concert with the Governments of France and Italy have decided to resist any such attempt to safeguard for the time being the position of the Allies at Constantinople and above all to maintain the freedom of the Straits by securing their firm hold on the Gallipoli Peninsula.

The allied High Commissioners at Constantinople have accordingly been instructed to inform Mustapha Kemal that he must not violate the neutral zone which protects the Straits and Constantinople. British reinforcements have been placed under orders to join the allied Commander-in-Chief at Constantinople Sir Charles Harrington and the British Navy will co-operate to the fullest extent ... secure

18 Eylül'de Churchill, Kanada'ya "Mustafa Kemal komutasındaki Türklerin Avrupa'ya saldırma ihtimali" karşısında İngiltere'nin direnmeye karar verdiğini bildirdi.

155

PARAPHRASE TELEGRAM from the Secretary of State for the Colonies to the Governor General of Canada. (Sent 12.30 p.m. 8th December, 1922.)

8th December. Secret.

Your telegram 26th November Please communicate following message to your Prime Minister Begins Treaty with Turkey. Assumption on which our message of 16th November was framed was that Canadian Government would wish to follow procedure adopted in case of peace treaties with Germany, Austria and Bulgaria. I am sorry if your telegram of 31st October was not fully understood here. It is as you say most important that there should be no misunderstanding on so important a question, May I therefore set out position as it appears to us. It is this. Any Treaty which may result from Lausanne Conference will of course replace Treaty of Sèvres and until it comes into force a state of war between the British Empire and Turkey will technically continue. The Treaty when ratified must therefore be binding on the whole Empire. Whether there will be unsuccessful issue to Lausanne Conference remains to be seen, but if there is we should much prefer that any new Treaty should follow Paris precedent and include signatures on behalf of all the Dominions. Do I gather from your telegram that the Canadian Government are not averse from procedure proposed as regards signature of new Treaty and of any separate instrument regarding Straits but wish to make it clear that should anything in Treaty or instrument be held to impose any serious international obligation on Canada as part of the British Empire, it cannot be considered binding on Canada until approved by Parliament? If so, it does not appear to us that procedure which you propose is essentially different

302

found itself in most embarrassing position of being asked to decide not between peace and war, for Britain had already determined that issue without consultation with the Commonwealth, but whether after Britain had decided to go to war and had notified the press that who had asked the Dominions whether they wished to join her, it was possible for us in all the circumstances to say that we could not do so. The point the Commonwealth Government desires to emphasise most strongly is that, that consultation with the Dominions ought to take place before any action is taken or irrevocable decision is made by Britain, as then and then only can our voices be heard and our counsels heeded. Either the Empire is one and indivisible or it is nothing. If it is only another name for Britain, and the Dominions are to be told that things are done after they have been done, and that ... to be asked ... to stand ... alternative, the

Avustralya Başbakanı Billy Hughes 20 Eylül'de Londra'ya sert bir telgraf çekti.

Kanada, Londra'ya "Kanada kamuoyu, Yakın Doğu çatışmasına bir birlik gönderilmeden önce Parlamento'nun onayını şart koşacaktır" cevabını gönderdi.

Paraphrase of telegram from the Governor General of Canada to the Secretary of State for the Colonies. Dated 18th September. (Received, Colonial Office, 7.50 a.m. 19th September, 1922.)

September 18th. Secret.

Following for your Prime Minister from Prime Minister begins. Representations contained in your telegram of September 15th have been under consideration of Cabinet. The Government's view is that public opinion of Canada would demand authorisation on the part of Parliament as a necessary preliminary to despatching a contingent to participate in Near East conflict.

Kaynak: ... Saturday, March 5, 1932. [Cont'd]

(Continuation - p. 301)

... colleagues, he will not forgive that. He wanted to know if I won't take part in the conference or make it to sure the situation if need be. I told him I thought the Govt. would take full responsibility. Bennett will not co-operate with anyone even his own colleagues. He said also, Bennett rest his whole pol'l. future to do this thing which will make for Empire, will we support him. I told him his future was gone already, he had come to risk. He seemed most anxious [301] I should come in-commerce on the conference. I told him I had already made clear our position, that we were ... meeting him to it's - our position was easy it's always was Inter-empire trade & increased preferences etc. & that will continue to be our position but not on 'a bargaining basis'. I said I was glad the Rt. Hon. parties had called this truce of the conditions re Ignite truce, that Bennett's tenacity at Conference had been sometimes a thorn in the others going with him had made a show [?] which had misled or frightened the Br. Govt. Britain will see that the Dominions did not mean what they said or this ... more.

In ... he thought Bennett's behaviour had been very bad at the Imperial Conference - he meant what he had said in his letter to me for which I had thanked him at the outset. He said Mrs Ilsley was horrified, that he was, have been a better barrister with Bennett than Chamberlain. He spoke in an exceedingly nice way of his own colleagues. He said also, Bennett rest his whole pol'l. future to do this thing which will make for Empire, will we support him. I told him his future was gone already, he had come to risk. He seemed most anxious [301] I should come in-commerce on the conference. I told him I had already made clear our position, that we were ... meeting him to it's - our position was easy it's always was Inter-empire trade & increased preferences etc. & that will continue to be our position but not on 'a bargaining basis'. I said I was glad the Rt. Hon. parties had called this truce of the conditions re Ignite truce, that Bennett's tenacity at Conference had been sometimes a thorn in the others going with him had made a show [?] which had misled or frightened the Br. Govt. Britain will see that the Dominions did not mean what they said or this ... more.

In ... Geore ... I told Churchill I did not think we did, nor the ... of the Br. taxpayers for ... of our own.

King'in günlüğüne göre 1932'deki bir görüşmelerinde Churchill, Çanak'ta King'in haklı olduğunu ve "başka türlü davranamayacağını" kabul etti.

Portredeki Çanak belgeleri

Yıllar sonra Churchill bile King'e hak verdi. King'in günlüğüne göre 1932'deki bir görüşmelerinde Churchill, Çanak'ta King'in haklı olduğunu ve **"başka türlü davranamayacağını"** kabul etti.

King, Çanak'taki tavrıyla gurur duyuyordu. Aynı yıl ressam J.W.L. Forster portresini yaparken King, masaya koydurduğu belgelerin arasına Çanak krizine ait kâğıtları da yerleştirdi. Kanada'nın ilk **"hayır"**ı, Başbakan'ın portresine böyle girdi.

1915'te Çanakkale'yi geçilmez kılan Mustafa Kemal, 1922'de aynı topraklarda tek kurşun atmadan bir İngiliz hükümetini düşürdü ve Kanada'nın bağımsızlığına giden kapıyı araladı.

Geçen hafta Kanada Başbakanı Mark Carney, Türkiye'ye ilk resmi ziyaret için Ankara'daydı; iki ülke stratejik ortak oldu. Ama kamuoyuna yansıyan konuşmalarda Çanak'tan söz edilmedi. Oysa bir ülkenin bağımsızlık mücadelesi, öbürünün bağımsızlık yolunu açmıştı. Ottawa'daki arşivde bulduğum bu belgeleri, Türk dış politikasının, diplomatlarımızın kullanımına ve aziz Türk milletinin takdirine sunuyoruz.

Avustralya'dan SERT TOKAT

20 EYLÜL: Avustralya Başbakanı Billy Hughes da 20 Eylül'de Londra'ya sert bir telgraf çekti: İngiltere savaş kararını onlara danışmadan vermişti. **"İmparatorluk ya tek ve bölünmezdir ya da hiçbir şeydir. Avustralya halkı savaştan bıkmıştır."** Ekledi: **"Avustralya, Türkiye zayıf diye ona haksızlık edilmesine ortak olmayacaktır."** Yalnızca Yeni Zelanda ve Newfoundland hemen **"evet"** dedi. Fransa ve İtalya da birliklerini 'Çanak'tan çekti. İngiltere yalnız kalmıştı.

HARİNGTON'IN GERÇEKÇİLİĞİ LLOYD GEORGE'UN SONU

23 EYLÜL: Mustafa Kemal baskıyı artırdı; süvarilerini Çanakkale'ye, bir kısım kuvvetlerini İstanbul'un kapısı İzmit'e yöneltti. Müttefikler 23 Eylül'de Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ı Türkiye'ye bırakmayı kabul etti.

29 EYLÜL: 29 Eylül'de Londra, İstanbul'daki İngiliz işgal komutanı General Charles Harington'a ültimatom emri verdi: **Türkler 'Çanak' çevresinden çekilmezse İngilizler ateş açacak, yani savaş başlayacaktı.** Harington emri Türk tarafına iletmedi. Sahadaki gerçeği görüyordu: Başkomutan Mustafa Kemal'in şakası yoktu.

11 EKİM: 11 Ekim'de Mudanya Ateşkesi imzalandı; Doğu Trakya tek kurşun atılmadan Türkiye'ye döndü. Lozan'ın yolu açıldı.

19 EKİM: Bedeli Londra ödedi. İngiliz Muhafazakâr Parti lideri Bonar Law, The Times gazetesine yazdı: **"Dünyanın jandarmalığını tek başımıza yapamayız."** 19 Ekim'de Lloyd George istifa etti. Churchill bakanlığını, Kasım seçimlerinde milletvekilliğini de kaybetti.

KANADA'NIN BAĞIMSIZLIĞINA GİDEN YOL

1914'te İngiltere savaşa girince otomatik olarak savaşa giren Kanada, 1922'de İngiltere'nin bir savaş çağrısını ilk kez geri çevirdi. King, 19 Eylül'de günlüğüne şöyle yazdı: **"Bu olay, imparatorluk içindeki ilişkilerimiz ve sorumluluğumuzun sınırları meselesini somut biçimde gündeme getirecek. Karşımıza çıkabilecek en iyi durum bu."** Kanada, Lozan Antlaşması'nı da imzalamadı; 1923'te ABD ile yaptığı balıkçılık antlaşmasını ilk kez İngiliz imzası olmadan kendisi imzaladı, 1931'de İngiltere ile eşitliğini yasalaştırdı.

SOKAKTAKİ İNSAN

Tunca Bengin

tunca.bengin@milliyet.com.tr

Dünyadaki en kritik caydırıcı güç

Başkent Ankara'daki 13. **Türk Devletleri Teşkilatı** (TDT) **Zirvesi'**nin **ulusal bayram** günlerine denk getirilmesi tesadüf değil, bilinçli-planlı bir tercih. **Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'**ın ev sahipliğinde **liderlerin** bu anlamlı tarihte **Ankara'**da buluşması, **Türk dünyası** dayanışmasını **Cumhuriyet coşkusuyla** birleştirmeyi amaçlıyor... Dolayısıyla hem **Cumhuriyetimizin** 103. yıl dönümü hem **Mustafa Kemal Atatürk'**ün **Türk dünyasına** dair stratejik öngörüsünün gerçeğe dönüşmesi nedeniyle **müthiş onurlu** ve **gururluyuz. Atatürk'**ün **29 Ekim 1933'**te işaret ettiği **"manevi köprüleri sağlam tutma"** tavsiyesi bugün **TDT** bünyesindeki siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri iş birlikleriyle **dünyadaki en kritik caydırıcı güç** konumunda artık...

✶✶✶

Atatürk'ün 1930'larda attığı kültürel temellerden sonraki en kritik aşama, 1991 yılında **Sovyetler Birliği'**nin dağılmasıyla peş peşe bağımsızlığını ilan eden kardeş ülkeler **Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan**, **Özbekistan** ve **Türkmenistan'**ı dünyada **ilk tanıyan devletin Türkiye** olmasıydı. Bu hızlı ve kararlı **diplomatik** hamle, **genç cumhuriyetlerin** uluslararası arenada **meşruiyet** kazanması için hayati bir kalkan oluşturdu.

Atatürk'ün **"manevi köprüler kurma"** vasiyetinin en somut adımı da **1992'**de atıldı. Yeni bağımsız olan cumhuriyetlerden on binlerce öğrenci burslu olarak **Türkiye'**deki üniversitelerde eğitim aldı. Bu öğrenciler ülkelerine döndüklerinde **bakan, diplomat, bürokrat** ve iş insanı oldular. Bugün **Türk Devletleri Teşkilatı'**nı yöneten bürokratik kadronun çekirdeği bu projeyle kuruldu.

Yine 1992'de bölgedeki altyapı, restorasyon, eğitim ve kültürel destek faaliyetlerini yürütmek amacıyla **Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı** (TİKA) kuruldu. **TİKA,** o dönem ekonomik olarak çok zor durumda olan kardeş devletlerin kurumsallaşmasına büyük destek sağladı.

İlk Liderler Zirvesi 1992'de dönemin **Cumhurbaşkanı Turgut Özal'**ın davetiyle **Ankara'**da gerçekleşti. "Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi" adını alan bu buluşma, bugünkü devasa bir uluslararası örgüte dönüşen **Türk Devletleri Teşkilatı'**nın (TDT) doğrudan temeli ve kurumsal başlangıcıydı...

✶✶✶

Azerbaycan'ın 2020'deki **Karabağ Zaferi, Türk dünyasının** 1991'deki bağımsızlık sürecinden sonra yaşadığı en büyük **askeri, siyasi** ve **stratejik kırılma** noktası oldu. Bu zafer, **TDT'**nin kağıt üzerindeki bir kültürel birlikten, küresel ölçekte hesaba katılması gereken bir **jeopolitik** ve **askeri güç** odağına dönüşmesini sağladı... **Azerbaycan'**ın 44 günlük tarihi operasyonuyla gelen bu zafer, **Türk dünyası** jeopolitiği açısından kritik etkiler yarattı: **"Bir millet, iki devlet"** şiarıyla **Türkiye** ve **Azerbaycan** arasında yıllara yayılan askeri eğitim, ortak tatbikatlar **ve Türk savunma sanayii** ürünlerinin (özellikle Bayraktar TB2 İHA/SİHA'lar) sahada etkin kullanımı, savaşın kaderini belirledi. Bu zafer, **Türk devletlerinin** askeri alanda **batıya** veya **Rusya'**ya bağımlı kalmadan, kendi iç pazar ve teknolojileriyle jeopolitik sorunları çözebileceğini tüm dünyaya gösterdi. Bu durum **teşkilat** içindeki askeri-güvenlik iş birliklerini (ortak askeri tatbikatlar, istihbarat paylaşımı) muazzam şekilde hızlandırdı. Bugün **Kazakistan, Özbekistan** ve **Kırgızistan** gibi ülkeler, ordularını **Türkiye'**nin geliştirdiği milli savunma sistemleriyle (Bayraktar TB2/Akıncı SİHA'ları, ANKA İHA'ları, zırhlı araçlar ve taktik haberleşme sistemleri) donatıyor. Bu da **TDT** ordularının ortak standartlara ulaşmasını sağlayarak, dışarıdan gelebilecek hibrit tehditlere, sınır ihlallerine ve iç istikrarsızlaştırma çabalarına karşı ortak bir **koruma kalkanı** oluşturuyor. **TDT ülkeleri** küresel krizlerde (Rusya-Ukrayna Savaşı, enerji krizleri) birbirlerinin arkasında durarak uluslararası arenada birbirlerine diplomatik bir zırh sağlıyor.

Karabağ Zaferi'nin ardından imzalanan üçlü bildiriyle gündeme gelen **Zengezur Koridoru**, **Türk dünyası** için yüzyıllık bir rüyanın gerçekleşmesi anlamına geliyor. Bu **koridor** açıldığında; **Türkiye, Nahçıvan** üzerinden doğrudan **Azerbaycan'**a, oradan da **Hazar Denizi** geçişiyle **Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine** kesintisiz kara yolu ve demir yolu bağlantısı sağlayacak...

✶✶✶

Bugün gelinen nokta açık ve net: **TDT,** günümüz dünyasının çok kutuplu**, istikrarsız** ve enerji merkezli yapısında **küresel güç** dengelerini değiştiren stratejik bir **denge unsuru** ve yükselen bir **jeopolitik blok..** Saldırgan bir askeri pakt değil ancak üye ülkelerin egemenlik haklarını, sınır bütünlüklerini ve ekonomik çıkarlarını koruma noktasında küresel güç dengelerini sarsabilecek, göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir **jeopolitik caydırıcı güç**... **Kardeşlerimizle** birlikte hep ileriye çok daha güçlü **nice yüzyıllara**...